

NÁVYK 3: TO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ DÁVEJTE NA PRVNÍ MÍSTO

Dovedu si představit, co od všech určitě uslyšíte: „Nemám čas.“ Ale pokud si neuděláte čas jeden večer nebo alespoň jednu hodinu týdně, kdy se může sejít celá rodina, pak pro vás rodina nepředstavuje hlavní prioritu.

Oprah Winfrey

V této kapitole se podíváme na dvě organizační struktury, které vám pomohou ujasnit si v současném turbulentním světě priority týkající se rodiny a změnit rodinné poslání ve skutečnou rodinnou ústavu.

První z těchto struktur je pravidelné každotýdenní „rodinné setkání“. A jak řekla slavná televizní moderátorka Oprah Winfrey publiku své talk show, kde se mnou hovořila o této knize: „Pokud si neuděláte čas jeden večer nebo alespoň jednu hodinu týdně, kdy se může sejít celá rodina, pak pro vás rodina nepředstavuje hlavní prioritu.“

Druhou strukturou je pravidelný čas určený k prohloubení pouta s jednotlivými členy rodiny. Tyto dvě věci představují účinný nástroj, jak přiřadit rodině hlavní prioritu a dávat v životě to nejdůležitější na první místo.

KDYŽ TO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ NA PRVNÍM MÍSTĚ NENÍ

Jeden z nejhorších pocitů vůbec se dostaví, když si uvědomíte, že „to nejdůležitější“ ve vašem životě, včetně rodiny, se dostává na druhou nebo až na třetí kolej, nebo dokonce ještě dále. A jakmile zjistíte, jaké to přináší důsledky, bude všechno ještě horší.

Velmi živě si vzpomínám na hořký pocit, který jsem měl jednoho večera v chicagském hotelu, když jsem si šel lehnout. Celý den jsem přednášel a moje čtrnáctiletá dcera Colleen měla zrovna závěrečnou kostýmovou zkoušku hry, ve které vystupovala – *West Side Story*. Neměla hrát hlavní roli, ale měla být

připravena jako záskok. A já velmi dobře věděl, že ve valné většině představení, možná ani v jednom, tu hlavní roli hrát nebude.

Dnes to ale byl její večer. Bude tou největší hvězdou. Zavola jsem jí předem, abych jí popřál hodně štěstí, ale hluboko v srdci jsem cítil obrovskou lítost. Moc jsem tam chtěl být s Colleen. Obvykle to sice není možné, ale zrovna v tomto případě jsem si mohl program přeorganizovat a udělat si na představení čas. Měl jsem ale moc práce a povinností a nějak se stalo, že v mém kalendáři nebyla tato událost vyznačena. Dopadlo to tedy tak, že jsem trávil onen večer 20 000 kilometrů daleko sám, zatímco moje dcera zpívala a hrála ze všech sil před publikem, v němž nebyl její otec.

Naučil jsem se tehdy dvě věci. První byla, že vůbec nezáleží na tom, jestli vaše dítě hraje hlavní roli nebo je jen ve sboru, jestli nastupuje na hrotu útoku nebo jen sedí na lavičce. Důležité je jen to, abyste tam jako rodiče byli. A já navštívil několik představení, kde Colleen vystupovala jen ve sboru. Pochválil jsem ji a řekl, že jsem na ni pyšný. A věděl jsem, že byla ráda, že jsem přišel.

A ta druhá věc, kterou jsem se naučil, byla, že pokud pro vás má mít rodina opravdu tu nejvyšší prioritu, musíte plánovat dopředu a být silní. Nestačí říct, že je pro vás rodina důležitá. Pokud má být „rodina“ opravdu prioritou číslo jedna, pak musíte „zatnout zuby a udělat všechno pro to, aby to tak bylo“.

Následující den jsem se v deset večer v hotelu díval na zprávy. Zaujala mě jedna reklama, kterou dávali velmi často. Malá dívka se přiblížila ke stolu, kde seděl její otec. Ten byl zaneprázdněný, všude kolem papíry, a psal si něco do diáře. Dívky, která stála vedle, si ani nevšiml, dokud se ho nezeptala: „Tatínku, co děláš?“

Otec ani nezdvihl hlavu a odpověděl: „To nic, zlatíčko, jen musím něco naplánovat a zařídit. V tomhle zápisníku mám napsaná jména všech lidí, které musím navštívit a mluvit s nimi, a všechny důležité věci, které musím udělat.“

Dívka se na chvíli zamyslela a pak řekla: „A jsem v té knize taky já, tatí?“

Jak řekl Goethe: „Důležité věci nesmějí být vydány na milost a nemilost těm nepodstatným.“ Není možné, abychom vedli úspěšný rodinný život, pokud nebude v našem životě rodina skutečně to nejdůležitější.

Přesně o tom je návyk 3. Je to vlastně tak, že návyk 2 nám ukáže, co vlastně je nejdůležitější. Návyk 3 souvisí s naší disciplínou a závazkem žít pro to, co je nejdůležitější. Je to test naší oddanosti těmto věcem a naší integrity. Ukáže se, zda se v životě skutečně řídíme principy.

**Důležité věci
nesmějí být vydány
na milost
a nemilost těm
nepodstatným.**

PROČ TEDY NEDÁVÁME NA PRVNÍ MÍSTO TO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ?

Většina lidí cítí, že rodina má tu nejvyšší prioritu. Pro někoho znamená rodina dokonce i více než vlastní zdraví, pokud to situace vyžaduje. Za rodinu by klidně položili i vlastní život. Ale pokud je požádáte, aby se zamysleli nad svým životním stylem a nad tím, do čeho investují čas a pozornost, téměř vždy zjistíte, že rodina musí ustoupit jiným hodnotám: práci, přátelům, koníčkům.

Na základě našeho zkoumání, do něhož se zapojilo téměř čtvrt milionu osob, je to právě návyk 3, v němž se všichni opakovaně hodnotí těmi nejnižšími známými. Většina lidí má pocit, že mezi tím, co považují za nejdůležitější (včetně rodiny), a způsobem, jak tráví nejvíce času, zeje hluboká propast.

Proč tomu tak je? Proč taková prospat?

Na jedné prezentaci jsem hovořil s člověkem, který se mi svěřil se svými obavami: „Stephene, mám pochybnosti, zda jsem spokojený s tím, co jsem v životě zatím udělal. Nejsem si jistý, jestli cena, kterou jsem musel zaplatit, abych se dostal tam, kde jsem, nebyla příliš vysoká. Mám šanci stát se prezidentem firmy a nevím, jestli o to vůbec stojím. Bude mi brzy šedesát a klidně bych mohl tu funkci zastávat několik let, ale zřejmě bych tomu musel obětovat až příliš. Víím, jak to chodí.

Nejvíce mě mrzí, že jsem promeškal dětství svých dětí. Prostě jsem u toho nebyl. I když jsem byl náhodou doma, stejně jsem se nacházel duchem jinde. Soustředil jsem se na úplně jiné věci. Snažil jsem se čas, který jsem měl k dispozici, využít co nejlépe, protože ho nebylo mnoho. Často byl ale výsledkem jen zmatek. Snažil jsem se dokonce děti uplácat a kupoval jim věci a vzrušující zážitky, ale ke skutečnému sblížení nikdy nedošlo.

A moje děti také cítí, jak jim to chybělo. Je to přesně, jak říkáte, Stephene. Stoupal jsem po žebříku úspěchu, a jakmile jsem se dostal na tu nejvyšší příčku, uvědomil jsem si, že je opřeny o tu nesprávnou zeď. Ten pocit, o kterém jste mluvil, pocit nádherné rodinné kultury, já bohužel neznám. Ale cítím, že právě v tom je pravé bohatství. Ne v penězích, postavení. Ve vztazích v rodině.“

Pak otevřel svůj kufřík. „Dovolte, abych vám něco ukázal,“ řekl a vyndal složený kus papíru. „Tohle mě teď zajímá ze všeho nejvíce.“ Rozložil ho, byly to plány nového velkého domu, který začal stavět. Říkal tomu „třígenerační dům“. Byl navržený jako místo, kde se mohou scházet děti i vnoučata, bavit se a být se svými bratrance a sestřenicemi i dalšími příbuznými. Dům měl vyrůst přímo na pláži, v Savannah ve státě Georgia. Prohlíželi jsme si plány a on pokračoval: „Nejvíce mě na tom těší, jak se ty plány líbí mým dětem. Mají také pocit, že si v dětství s otcem nic neužily. Chybí jim to, potřebují moji společnost a touží po ní.

Tento třígenerační dům je náš společný projekt. Když na něm pracujeme, myslíme už i na jejich děti, na moje vnoučata. Svým způsobem se sblíží s vlastními

děťmi prostřednictvím jejich dětí, a všem se to líbí. Mé děti chtějí, abych se věnoval jejich dětem.“

Složil plány domu a dal je zpět do kufříku. Pak pokračoval: „Stephene, je to pro mě tak důležité. Pokud by moje povýšení znamenalo, že se budeme muset přestěhovat nebo že nebudu mít čas věnovat se dětem a vnoučatům, pak jsem rozhodnutý, že ho odmítnu.“

Všimněte si, jak dlouho nebyla pro tohoto muže rodina hlavní prioritou. Ztratil kvůli tomu (a jeho rodina také) mnoho let, kdy mohl být jejich rodinný život lepší. V současné etapě svého života si ale uvědomil, jak je pro něho rodina důležitá. Dokonce natolik důležitá, že by se kvůli ní raději vzdal pozice v čele velké mezinárodní firmy, tedy úplně té nejvyšší příčky kariérního žebříčku.

Pokud pro vás bude rodina na prvním místě, určitě to neznamená, že musíte hned kupovat nový dům nebo odejít ze zaměstnání. Budete ale muset přestat „pít víno a kázat vodu“: skutečnost, že rodina představuje tu nejvyšší hodnotu, bude muset odrážet celý váš život.

Práce a kariéra znamená pro každého i velmi silný tlak. Mnozí kvůli němu význam rodiny nevnímají. Zamyslete se nad tím: profesní život má i svůj konec. Jednou přestanete být bankéřem, obchodníkem, designérem a někdo vás nahradí. Firma bude pokračovat i bez vás. Opustíte pracovní prostředí, skončí průběžné stvrzování vaší práce a úsilí, váš život se radikálně změní.

V rodině je to ale jiné: vaše role nikdy neskončí. Nikdo vás nemůže nahradit. Vždy budete mít na rodinu vliv a ostatní vás budou potřebovat. I když tu nebudete, vaše děti, vnoučata a pravnoučata na vás budou neustále vzpomínat a uvidí ve vás rodiče nebo prarodiče. Role každého člověka v rodině je prostě trvalá, možná je to jediná trvalá role v životě člověka.

Pokud tedy podřídíte celý život nějaké dočasné roli a neotevřete truhlu s pokladem, v níž se skrývá vaše jediná celoživotní role, necháte se svést kulturou a vzdáte se skutečného bohatství života: hlubokého a trvalého uspokojení plynoucího ze vztahů v rodině.

Život nakonec ukáže, co je opravdu důležité: rodina. Nedořešené rodinné problémy často trápi člověka i na smrtelné posteli. Dobrovolníci, kteří pracují v hospicích, vypravují o tom, jak umírající právě kvůli nevyjasněným otázkám v rodině stále bojují, nechtějí zemřít, dokud se problém nevyřeší. Klid a mír jim přinese jen přiznání, omluva, odpuštění.

Proč tedy nechápeme význam rodiny hned na počátku, když se sbližujeme s budoucím partnerem, když s ním uzavíráme manželský svazek, když máme malé děti? A proč na to nemyslíme, když musíme čelit nevyhnutelným potížím?

Podle názoru mnoha lidí nejlépe vystihl podstatu života básník Rabíndranáth Thákur:¹ „Píseň, kterou jsem měl zazpívat, zůstala němá. Celý život jsem jen

Život nakonec ukáže, co je opravdu důležité: rodina.

ladil svůj nástroj.“ Máme mnoho práce, opravdu mnoho. Všechno děláme jen ze setrvačnosti. A zdá se, že nikdy nenastane chvíle, kdybychom měli konečně začít zpívat.

RODINA: HLAVNÍ NEBO VEDLEJŠÍ SCÉNA?

První důvod, proč nebývá rodina na prvním místě, souvisí s návykem 2. Neuvědomujeme si, v čem spočívají naše hlavní priority. Vzpomeňte si na případ podnikatelů a podnikatelek z minulé kapitoly, kteří měli potíže s formulováním rodinného poslání. Pamatujete si, jak nebyli schopni dosáhnout v rodinných záležitostech toužebného průlomu, dokud z rodiny neučinili hluboko v srdcích i myslích skutečnou nejvyšší prioritu? (Postupovali při tom směrem zevnitř ven.)

Mnoho lidí má pocit, že by rodina měla být na prvním místě. Možná skutečně chtějí, aby tomu tak bylo. Dokud ale rodině nepřihádí skutečnou a hlubokou prioritu (a dokud nebude tento závazek silnější než všechny ostatní síly, jež ovlivňují každodenní život), nebude to fungovat správným způsobem. Místo toho budou naši pozornost neustále odvádět jiné věci.

V dubnu 1997 otiskl časopis U. S. News & World Report závažný článek s názvem: „K jakým lžím se uchylují rodiče, aby vysvětlili, proč tolik pracují?“ Rodiče, kteří si ho přečetli, se museli nad sebou vážně zamyslet a poradit se s vlastním svědomím. Shannon Brownleeová a Matthew Miller, autoři článku, tvrdí, že jen málo věcí je důležitějších než nalezení správné rovnováhy mezi tím, kolik času trávit s dětmi a kolik v práci. (A současně máloco obsahuje tolik klamání sebe sama a neupřímnosti.) Sestavili seznam pěti nejobvyklejších lží, které rodiče používají, aby racionalizovali své rozhodnutí o tom, kolik času věnovat práci. Šlo o následující témata:

Lež 1: Potřebujeme více peněz. (Výzkumy však ukazují, že movitější Američané tvrdí, že pracují, aby si zajistili základní potřeby, stejně často jako jejich spoluobčané žijící na hranici chudoby.)

Lež 2: V jeslích či ve školce se o děti skvěle postarají. („Podle posledních výzkumů, publikovaných vědci ze čtyř univerzit, je 15 procent těchto institucí vynikajících, 70 procent ‚sotva vyhovujících‘ a 15 procent mizerných. Děti tedy většinou navštěvují takové jesle či školku, kde jsou sice fyzicky v bezpečí, ale nedostávají zde dostatečnou emocionální podporu a intelektuální podněty.“)

Lež 3: Hlavním problémem je, že zaměstnavatelé nejsou dostatečně flexibilní. (Ve skutečnosti se firmy snaží rodiny podporovat, ale všichni to ignorují. Hodně lidí chce být v práci déle. „Z domova se stalo sice poměrně efektivní, ale málo radostné zaměstnání, zatímco zaměstnání, kde se nově klade důraz na delegování pravomocí a týmovou práci, stále více nahrazuje rodinu.“)

Lež 4: Otcové by rádi byli doma s dětmi, pokud by matky vydělaly dost peněz. (Jen málo mužů o takovéto možnosti ale reálně uvažuje. „Muži i ženy definují ‚maskulinitu‘ nikoliv na základě sportovních nebo sexuálních výkonů, ale podle schopnosti zabezpečit rodinu.“)

Lež 5: Kvůli vysokým daním musíme pracovat oba dva. (Dokonce i po nedávném snížení daní se mnoho dobře zajištěných manželek rozhodlo jít raději do zaměstnání.)

Stát se závislým na podnětech přicházejících z pracovního prostředí a zvyknout si na určitou životní úroveň je opravdu snadné. Všechna ostatní rozhodnutí týkající se způsobu života rodiny pak vycházejí z předpokladu, že je nezbytné, aby oba rodiče pracovali na plný úvazek. Výsledkem je, že rodiče jsou v zajetí těchto lží: cítí, že jednájí proti vlastnímu svědomí, ale myslí si, že nemají na vybranou.

Začít musíte s tím, že to není práce, přes co takzvaně „nejede vlak“: je to rodina. Tato jediná změna úhlu pohledu otevírá dveře celé řadě kreativních možností.

Psycholožka Mary Pipherová, autorka bestselleru *Pod křídly toho druhého*, popisuje příběh manželského páru, který se stal obětí hektického životního stylu.² Oba trávili mnoho hodin v práci, aby všechno stihli. Připadalo jim, že nemají vůbec čas na své záliby, jeden na druhého nebo na svá tříletá dvojčata. Trápili se kvůli tomu, že neviděli první krůčky svých chlapců a neslyšeli jejich první slůvka, místo nich to byly vychovatelky v jeslích. Dostavily se i další problémy: pár začal mít pocit, že jejich vzájemná láska někam zmizela, žena si navíc vyčítala, že se dostatečně nestará o svoji matku, která onemocněla rakovinou. Připadali si uvěznění v situaci, která podle nich neměla řešení.

Obrátili se na odborného poradce a díky tomu dokázali změnit několik věcí, což pak dramaticky proměnilo celý jejich život. Začali tím, že si vyhradili nedělní večery pro rodinu a pro sebe navzájem: věnovali se jeden druhému a ujišťovali se o vzájemné náklonnosti. Pak manžel oznámil zaměstnavatelům, že už není ochoten pracovat o sobotách. Manželka nakonec dala v práci výpověď a zůstala doma s dětmi. Požádala svoji matku, aby se k nim nastěhovala: snížily se tak společné výdaje a děti měly po ruce neúnavnou vypravěčku pohádek. V mnoha ohledech se museli uskovnit. Manžel musel jezdit do práce s kolegou. Kromě nezbytných věcí si nic nekupovali. Přestali úplně chodit do restaurací.

Jak píše Mary Pipherová: „Rodina musela učinit několik závažných rozhodnutí. Uvědomili si, že mohou mít buď více volného času, nebo více peněz – ale ne obojí. Rozhodli se, že důležitý je čas.“³ A toto rozhodnutí významně ovlivnilo kvalitu jejich osobního i rodinného života. Byli šťastnější, spokojenější, zažívali méně stresu a více lásky.

Začít musíte s tím, že to není práce, přes co takzvaně „nejede vlak“: je to rodina. Tato jediná změna úhlu pohledu otevírá dveře celé řadě kreativních možností.

Samosebou ne každá rodina, která si připadá v krizi, může svoji situaci vyřešit tímto způsobem. Důležité je ale něco jiného: existují alternativy, každý má na výběr. Můžete začít méně utrácet, žít prostě, najít si jinou práci, začít pracovat na částečný úvazek, strávit méně času dojížděním tím, že budete pracovat více hodin denně, ale méně dní v týdnu, sdílet pracovní místo s kolegou nebo pracovat z domova přes internet. Klíčové je, že pokud pro vás rodina představuje skutečnou prioritu, nemusíte se stát rukojmím uvedených lží. Jakmile pro vás bude na prvním místě rodina, začnete kreativním způsobem zkoumat existující alternativy.

RODIČOVSTVÍ: NEOPAKOVATELNÁ ROLE

Není pochyb o tom, že pokud máte dost peněz, znamená to vyšší životní úroveň nejen pro vás, ale i pro vaše děti. Mohly by navštěvovat lepší školu, používat tu nejmodernější výpočetní techniku, případně mít lepší zdravotní péči. Nedávné studie potvrzují, že pro dítě, jehož matka nebo otec jsou doma a nejsou s tím spokojení, je lepší, pokud rodiče chodí do práce.

Stejně tak je ale zjevné, že role rodičů je naprosto jedinečná, je to ten nejposvátnější životní úkol. Spočívá v rozvíjení potenciálu mimořádných lidských bytostí, které jsou svěřeny do jejich péče. Existuje vůbec nějaká hodnota, která by převážila význam toho, že se rodiče dobře postarají o své děti (ve smyslu společenském, mentálním, duchovním i ekonomickém)?

Jedinečný vztah mezi rodičem a dítětem se nedá ničím nahradit. Někdy přijdou chvíle, kdy bychom si přáli, aby to bylo možné. Rozhodneme se například dát dítě do jeslí, chceme věřit tomu, že je to dobré rozhodnutí, a tak tomu uvěříme. Pokud narazíme na někoho, kdo má k dětem správný přístup a je na ně hodný, snadno si začneme myslet, že je vhodný a kompetentní k tomu, aby s výchovou našeho dítěte pomáhal. Když si něco toužebně přejeme, snadno tomu i uvěříme. Funguje tak totiž proces racionalizace. Ve skutečnosti je ale péče v jeslích ve většině případů zcela nedostatečná. Parafrázujeme Urie Bronfenbrennera, odborníka na vývoj dítěte: „Nikdo neudělá za peníze pro dítě to, co pro něho udělají rodiče zadarmo.“⁴ Ani ty nejlepší jesle nebo školka nemohou dát dítěti tolik jako rodiče.

Role rodičů je naprosto jedinečná, je to ten nejposvátnější životní úkol. Existuje vůbec nějaká hodnota, která by převážila význam toho, že se rodiče dobře postarají o své děti?

Rodiče se tedy musí před tím, než se rozhodnou jít do zaměstnání, postarat především o své děti, o svoji rodinu. A pokud

potřebují, aby jim s péčí o dítě někdo pomohl, měli by si velmi pečlivě vybrat, kdo to bude. Výběru pečovatele je třeba věnovat větší pozornost než koupi domu či nového auta: musíte prozkoumat minulost člověka, jemuž hodláte děti svěřit, jeho charakter a kompetentnost. Dotyčná osoba musí také projít testem vaší intuice. Rodiče někdy prostě vycítí, zda se někdo o jejich děti dokáže postarat. S osobou, která o ně bude pečovat, potřebují navázat vztah, aby bylo jasné, co od ní očekávají a za co je odpovědná.

Dobrá víra je nedostatečná. Dobré úmysly nikdy nemohou nahradit chybný úsudek. Rodiče potřebují cítit důvěru, ale také se musí přesvědčit, že je oprávněná. U někoho nemají pochybnosti ohledně charakteru, ale vidí, že dotyčný prostě není kompetentní: chybějí mu znalosti i zkušenosti, a často si to navíc vůbec neuvědomuje. Další je zase odborně zcela na výši, ale má problém s charakterem: je nedospělý, postrádá integritu, starostlivost a schopnost být zároveň laskavý a odvážný.

Dokonce i v případě, že všechno funguje, si všichni rodiče kladou stejnou otázku: „Jak často bychom měli v naší situaci tuto formu péče o dítě využívat?“ Máme se Sandrou přátele, kteří vyprávěli, že když byly jejich děti malé, měli pocit, že mají spoustu možností a mohou se rozhodnout, čemu se přesně budou věnovat. Děti pro ně představovaly někoho, kdo je na nich závislý. Rodiče začali proto využívat různé formy hlídání dětí, od jeslí až po pečovatelky. Sami se pak zabývali celou řadou jiných věcí. Dnes už jejich děti vyrostly a tento pár začíná vidět následky svého rozhodnutí. Děti k nim nemají vztah, vedou destruktivní způsob života a rodiče začínají propadat obavám. „Kdybychom mohli všechno vrátit,“ říkají, „byla by pro nás rodina na úplně prvním místě. Věnovali bychom se dětem – hlavně, když byly malé. Byla by to ta nejlepší investice.“

Kdybychom mohli všechno vrátit, byla by pro nás rodina na úplně prvním místě. Věnovali bychom se dětem – hlavně, když byly malé. Byla by to ta nejlepší investice.

John Greenleaf White napsal: „Ze všech smutných slov, která může vyřknout jazyk nebo napsat pero, ta nejsmutnější jsou: „Kéž bych býval...““⁴⁵

Máme ale i jinou přítelkyni, která měla odlišné zkušenosti: „Zjistila jsem, že v době, kdy jsem se věnovala výchově dětí, ustoupily všechny ostatní zájmy (kariéra, osobní rozvoj, společenský život) do pozadí. Mým hlavním úkolem byly naše děti, abych se jim v tomto kritickém věku co nejvíce věnovala.“ Dodala, že to nebylo úplně snadné, protože měla mnoho zájmů a aktivit, ale rozhodla se vše podřídit dětem. Věděla, jak moc je to důležité.

Čím se tyto dva příběhy liší? Dvě hlavní věci jsou priorita a závazek: jasná představa o vizi a rozhodnutí podle této vize také žít. Pokud pro nás není rodina na prvním místě i v každodenním životě, pak se musíme pro odpovědi vrátit k návyku 2: skutečně máme jasno v tom, co je naše poslání?

„KDYŽ SE MĚNÍ INFRASTRUKTURA, VŠE SE OTŘÁSÁ V ZÁKLADECH“

Předpokládejme, že všechny úkoly související s návykem 2 jsme již splnili. Nyní se musíme podívat na turbulentní prostředí, v němž jsme nuceni se pohybovat.

Několik hlavních trendů jsme již popsali v kapitole 1. Nyní ale prozkoumejme společnost, v níž žijeme. Zamysleme se nad tím, jak se v posledních čtyřiceti či padesáti letech změnila, ze čtyř úhlů pohledu: kultury, zákonů, hospodářství a technologií, a jaký mají tyto změny vliv na rodinu. Fakta, o něž se budu opírat, vycházejí z průzkumů provedených ve Spojených státech, ale ve skutečnosti reflektují celosvětový vývoj.

Populární kultura

V padesátých letech ve Spojených státech průměrné dítě nesledovalo televizi vůbec, nebo jen minimálně. Pokud k tomu došlo, mohlo v ní vidět stabilní rodiny s oběma rodiči, kteří se k sobě navzájem chovali s respektem. Dnes sedí průměrné dítě před televizorem sedm hodin denně. Na konci základní školy v ní vidělo více než osm tisíc vražd a více než sto tisíc násilných činů.⁶ Ve stejné době strávilo každý den s otcem průměrně pět minut a dvacet minut s matkou. Většinu času stráveného s rodiči stejně společně sledovali televizi!⁷

Zamyslete se nad tím: sedm hodin denně u televize a pět minut s otcem! Neuvěřitelné!

Děti také mají stále větší přístup k videu a hudbě, která zobrazuje pornografii, nezákonný sex a násilí. Jak jsme zmínili v kapitole 1, navštěvují školy, kde největším problémem už není žvýkání žvýkaček při hodině a pobíhání po chodbách, ale drogy, těhotenství nezletilých, sebevraždy, znásilnění a útoky.

Vedle všech těchto vlivů se v některých rodinách rozmohlo, že se v nich začínají uplatňovat způsoby světa byznysu. Socioložka Arlie Hochschildová ve své průlomové analýze *Zajatci času* uvádí, že pro mnoho lidí nahradila kancelář rodinu. Rodinný život se změnil v hektické cvičení na téma „jak toho stihnout co nejvíce“, kdy mají všichni

patnáct minut na snídani, aby stihli fotbalový zápas, a aby neztráceli čas, najdou si chvilku jeden na druhého jen pár minut před spaním. V práci ale mohou oproti tomu relaxovat, navazovat společenské kontakty a udělat si přestávku. Díky tomu se zaměstnání jeví jako ráj: útočiště, kde spolu komunikují kompetentní dospělí a kde vládne relativní svoboda. Výsledkem je, že mnoho lidí tráví v práci více času, protože se tam cítí lépe než doma. Hochschildová píše: „V tomto novém modelu pracovního a rodinného života utíká unavený rodič do zaměstnání,

**Zamyslete se nad tím: sedm hodin denně u televize a pět minut s otcem!
Neuvěřitelné!**

aby se ukryl před věčnými spory a haldou špinavého prádla do bezpečí pořádku, harmonie a řízené dobré nálady v kanceláři.“⁸

Nejde jen o to, že se mění nálada v domácím prostředí. Práce poskytuje stále větší uspokojení. Je zde mnoho vnějších odměn: uznání, finanční kompenzace, povýšení. Ukojí náš smysl pro vlastní hodnotu, potěší nás a navíc působí jako mocný impuls, který nás táhne směrem od rodiny a domova. Vzniká svůdná vize odlišného cíle, určité idylické a příjemné Utopie, která kombinuje uspokojení z tvrdé práce a viditelné ocenění. Jsme na roztrhání, abychom stihli všechny schůzky a splnili všechny úkoly – a zanedbáváme při tom to nejdůležitější.

Odměny, které nám dává domov a rodina, jsou téměř výhradně vnitřní. V současné společnosti není zvykem příliš oceňovat, že někdo plní roli otce nebo matky. Nedají se tím vydělat peníze. Nezáskáte tím žádnou prestiž. Nikdo vás nebude oslavovat. Odměnou rodičů je uspokojení z toho, že hrají významnou roli v životě jiné lidské bytosti, kterou nemůže nikdo jiný nahradit. Jde o proaktivní volbu, která může vycházet výhradně z vašeho srdce.

Zákony

Změny v oblasti populární kultury vyvolaly závažné změny v oblasti politické vůle, což následně ovlivnilo i existující zákony. Po dlouhou dobu bylo „manželství“ považováno za základ stabilní společnosti. Před lety ho Nejvyšší soud Spojených států popsal jako „základ společnosti, bez něhož by neexistovala civilizace a pokrok“.⁹ Šlo o závazek, o dohodu mezi třemi stranami: mužem, ženou a společností. Pro mnoho lidí se této dohody účastnila ještě čtvrtá strana: Bůh.

Spisovatel a učitel Wendell Berry napsal následující slova:

Pokud by se ohlíželi jen na sebe, pak nemusí zamilovaný pár uzavírat manželství. Měli by ale myslet i na ostatní lidi a na další věci. Svůj slib totiž uzavřou nejen mezi sebou, ale také se společenstvím, které se kolem nich shromáždí, vyslechne je a popřeje jim štěstí, za každého zvlášť i jako celek. Shromáždí se kolem nich, protože chápe, že toto spojení je potřebné, radostné – a zároveň nahání obavy. Zamilovaný pár si slíbí věrnost „až navěky“, odevzdají se tím jeden druhému a spojí se způsobem, jaký nemůže zajistit žádný zákon nebo smlouva. Pár se takto „obětuje“ svému svazku a sobě navzájem, stejně jako se duše „obětuje“ svazku s Bohem. Zde, v tomto ústředním bodě života společenství, se tedy nenabízí nic na prodej, jako na tržišti. Je zde jen vzájemné odevzdání. Pokud ho společenství nedokáže ochránit, nedokáže ochránit vůbec nic. ...

Odměny, které nám dává domov a rodina, jsou téměř výhradně vnitřní. Nedají se tím vydělat peníze. Nezáskáte tím žádnou prestiž. Nikdo vás nebude oslavovat.

Manželský svazek spojí zamilovaný pár mezi sebou navzájem, s jejich předky, potomky, se společenstvím a s nebem i zemí. Bez tohoto spojení, které je založeno na důvěře, nedrží pohromadě nic.¹⁰

Dnes se už manželství nechápe jako závazek nebo dohoda. Je to pouhá smlouva mezi plnoletými dospělými, kterou mnozí považují za zbytečnou, kterou je možné porušit, pokud někomu přestala vyhovovat, a která se už někdy uzavírá s ohledem na to, že může předčasně skončit (různé předmanželské smlouvy atd.). Společnost a Bůh s tím už dávno nemají nic společného. Právní systém manželství nepodporuje. Někdy od něho dokonce odrazuje, protože trestá odpovědné otce a doporučuje matkám, které pobírají sociální dávky, aby zůstaly svobodné.

Dnes se už manželství nechápe jako závazek nebo dohoda. Je to pouhá smlouva mezi plnoletými dospělými, kterou mnozí považují za zbytečnou a kterou je možné porušit.

Podle Lawrence Stonea, známého historika zkoumajícího dějiny rodiny jako instituce, to má následující důsledky: „Četnost výskytu nervových kolapsů v západní společnosti po roce 1960 nemá, pokud je mi známo, v dějinách obdoby. ... V posledních dvou tisíciletích, a možná ještě déle, se nic podobného nestalo.“ A jak říká Wendell Berry: „Pokud snižujete posvátnost a vážnost manželství, které není jen svazkem dvou lidí, ale také svazkem těchto osob s jejich předky, dětmi, sousedy, pak připravujete půdu pro rozvody, zanedbávání dětí, rozpad společenství a samotu.“¹¹

Hospodářství

Od roku 1950 se průměrný příjem ve Spojených státech zvýšil desetkrát, ale náklady průměrné domácnosti vzrostly patnáctkrát a hodnota inflace činila 600 procent. Tyto změny nutí stále více rodičů, pokud chtějí zaplatit všechny účty, aby nebyli doma a šli pracovat. Betsy Morrisová v recenzi knihy *Zajatci času* (zmínili jsme ji výše) pochybuje o tvrzení Hochschildové, že rodiče tráví více času v práci, protože je to pro ně příjemnější než se starat o domácnost a rodinu. „Pravděpodobnější je,“ píše, „že rodiče pracují do úmoru kvůli tomu, aby nepřišli o místo a o příjem.“¹²

Rostoucí výdaje a další důvody (jako udržení určité životní úrovně) jsou příčinou toho, že podíl rodin, v nichž je jeden z rodičů doma s dětmi a druhý pracuje, poklesl z 66,7 procenta v roce 1940 na 16,9 procenta v roce 1994. Dnes žije v chudobě asi 14,6 milionu dětí, z nichž 90 procent vyrůstá v rodině s jedním rodičem.¹³ Rodiče mají prostě na děti méně času a rodina se pro mnohé z nich stává jen „další pracovní směnou“.

Ekonomická struktura současného světa se změnila. V reakci na hospodářskou krizi 30. let převzala vláda odpovědnost za zaopatření starších generací, což přineslo narušení mezigeneračních ekonomických vztahů. A tato skutečnost